

Identifying Primary Curriculum Dimensions in Multigrade Classes: A Systematic Review¹

Marjan Khamisabadi², Mohammad Javadipour^{3*}, Keyvan Salehi⁴, Masume Alsadat Abtahi⁵

(Received: 2024.12.08 - Accepted: 2025.05.27)

1- This article is an excerpt from the dissertation of Ms. Marjan Khamisabadi, a Ph. D. student specializing in curriculum planning at the Islamic Azad University, Science and Research Branch.

2- Ph. D. Student in Curriculum Planning, Department of Educational Studies and Curriculum Planning, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

3- Associate Professor, Faculty of Psychology and Educational Sciences, University of Tehran, Tehran, Iran.

*- Corresponding Author: javadipoor@ut.ac.ir

4- Associate Professor, Faculty of Psychology and Educational Sciences, University of Tehran, Tehran, Iran.

5- Assistant Professor, Department of Educational Sciences, Faculty of Islamic Education, Science and Research Unit, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

Abstract

Geographical dispersion and efforts to establish educational justice in the country have provided the basis for the formation and necessity of teaching in multi-grade classes. The present study was conducted with the aim of Systematic review research documents in order to identify the dimensions of the elementary school curriculum in multi-grade classes. Background review in internal databases including Noormags, Irandoc, Civilica, Elmnet, Center for Academic Jihad Scientific Knowledge and Comprehensive Portal of Humanities in the time frame of the keywords "multigrade class, multigrade teaching and curriculum, implementation of multigrade lessons, harms in multigrade classes" " done. It has also been retrieved by searching in international databases such as Eric, Sage, Elsevier, Google Scholar and Taylor and Francis in the period of international documents. After retrieving the documents, the retrieved studies were evaluated using the indicators of the Prism evaluation checklist. Data analysis with Altaide qualitative analysis method led to the identification of 84 indicators and its classification in the form of nine dimensions, including the purpose of content, teacher, materials and resources, student, time, place/environment, learning and teaching methods, and evaluation methods. Finally, in multi-grade classes, the importance of the curriculum is seen to be doubled and there is a need to implement the identified dimensions of the curriculum in these classes. Based on this, it is necessary to consider the identification of learning goals in the mentioned classes to flexible evaluation with trained teachers.

Keywords: curriculum implementation, elementary school, multigrade classes, systematic review

شناسایی ابعاد برنامه درسی دوره ابتدایی در کلاس‌های چندپایه: یک مرور نظام‌مند^۱

مرجان خمیس آبادی^۲، محمد جوادی‌پور^{۳*}، کیوان صالحی^۴، معصومه سادات ابطحی^۵

(دریافت: ۱۴۰۳/۰۹/۱۸ - پذیرش: ۱۴۰۴/۰۳/۰۷)

چکیده

پراکندگی جغرافیایی و تلاش برای برقراری عدالت آموزشی در کشور، زمینه شکل‌گیری و ضرورت تدریس در کلاس‌های چند پایه را فراهم نموده‌است مطالعه حاضر با هدف بررسی منظم اسناد پژوهشی به منظور شناسایی ابعاد برنامه درسی دوره ابتدایی در کلاس‌های چندپایه انجام‌شد. مرور پیشینه در پایگاه داده‌های داخلی شامل نورمگز، ایرانداک، سیویلیکا، علم‌نت، مرکز طلاعات علمی جهاد دانشگاهی و پرتال جامع علوم انسانی در بازه زمانی کلیدواژه‌های «کلاس چندپایه، تدریس چندپایه و برنامه درسی، اجرای آموزش‌های درسی چندپایه، آسیب‌های موجود در کلاس‌های چندپایه» انجام شده‌است. همچنین با جستجو در پایگاه داده‌های بین‌المللی همچون اریک، سیج، الزویر، گوگل اسکالر و تیلور و فرانسیس در بازه زمانی اسناد بین‌المللی بازبایی شده‌است. پس از بازبایی اسناد با استفاده از نشانگرهای فهرست واریسی ارزیابی پریزما به ارزیابی مطالعات بازبایی‌شده، پرداخته‌شد. تحلیل داده‌ها با روش تحلیل کیفی آلتاید به شناسایی ۸۴ نشانگر و دسته‌بندی آن در قالب نه بعد شامل هدف محتوا، معلم، مواد و منابع، دانش‌آموز، زمان، مکان/محیط، روش‌های یادگیری و تدریس و روش‌های ارزشیابی و منجر شد. در نهایت اینکه، در کلاس‌های چند پایه، اهمیت برنامه درسی دوچندان دیده می‌شود و نیاز است تا ابعاد شناسایی‌شده برنامه درسی در این کلاس‌ها اجرا شود. بر این اساس لازم است از شناسایی اهداف یادگیری در کلاس‌های مذکور تا ارزشیابی انعطاف‌پذیر در کنار معلمان آموزش‌دیده در نظر گرفته شود.

واژگان کلیدی: اجرای برنامه درسی، دوره ابتدایی، کلاس‌های چندپایه، مرور نظام‌مند

۱- این مقاله مستخرج از رساله مرجان خمیس آبادی دانشجوی دکتری تخصصی رشته برنامه‌ریزی درسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات می‌باشد.

۲- دانشجوی دکتری برنامه‌ریزی درسی، گروه مطالعات تربیتی و برنامه‌ریزی درسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

۳- دانشیار دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران، تهران، ایران. * نویسنده مسئول: javadipoor@ut.ac.ir

۴- دانشیار گروه علوم تربیتی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران، تهران، ایران.

۵- استادیار گروه علوم تربیتی، گروه مطالعات تربیتی و برنامه‌ریزی درسی، دانشکده تعلیم و تربیت اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

مقدمه

تعلیم و تربیت بعنوان یک نهاد تربیتی و آموزشی که مسئولیت تعلیم و تربیت افراد را به عهده دارد و بایستی به تمامی ابعاد وجودی انسان توجه نماید (والش و همکاران^۱، ۲۰۱۷). ولی نگاهی به تاریخ تعلیم و تربیت کشورها نشان می‌دهد که سیستم آموزشی کشورها در بعد آموزشی و شناختی هدفمند عمل می‌کند و سایر ابعاد وجودی انسان یا به فراموشی سپرده شده یا اگر هم دیده شده خیلی چشمگیر و هدفمند نیست (مورودولیان^۲، ۲۰۲۳). در حالیکه مهم‌ترین هدف تعلیم و تربیت کشف نقاط قوت درونی هر فرد و کمک به آنها در شناسایی توانایی‌های ذهنی و عملی خود است. تعلیم و تربیت عمومی اغلب، معلمان و دانش‌آموزان را آموزش می‌دهند تا بخوانند، بنویسند، بطور تحلیلی تفکر کنند، شمارش بکنند، و به شیوه‌های متفاوتی به توانایی‌های خود دست یابند (فارمونوا^۳، ۲۰۲۳؛ اورتیزوایت^۴ و همکاران، ۲۰۲۲). از زمانی که حق آموزش برای اولین بار در سطح بین‌المللی در اعلامیه جهانی حقوق بشر مطرح شد، چشم انداز جهانی به شدت تغییر کرده و پیامدهای مهمی برای آموزش داشته است (یونسکو^۵، ۲۰۲۲). دسترسی به آموزش به طور چشمگیری افزایش یافته است، نرخ بی‌سوادی به شدت کاهش یافته است و فرصت‌ها برای شروع به یادگیری مادام‌العمر بسیار گسترش یافته است، زیرا مردم بیشتر زندگی می‌کنند و ماهیت کار در حال تغییر است (یونسکو، ۲۰۲۲). در این بین، اهداف توسعه سازمان ملل متحد عنوان می‌کند که آموزش با کیفیت و ترویج یادگیری مادام‌العمر که مستلزم گسترش و به رسمیت شناختن حق آموزش برای همه در طول زندگی است. در واقع، دسترسی به آموزش شرط لازم برای تحقق همه اهداف توسعه در تمامی ابعاد است (آسیماک^۶ و همکاران، ۲۰۲۳؛ یونسکو^۷، ۲۰۲۰).

در طول دهه‌های گذشته، در برخی کشورها جنبش عدالت آموزشی به وقوع پیوسته است؛ به عنوان نمونه ایالات متحده آمریکا به سیاست‌های به صفر رساندن بازماندگی از تحصیل در تلاش بوده است (وارن^۸، ۲۰۲۲؛ وایفی^۹، ۲۰۲۲) و همچنین توجه به تعطیلی گسترده مدارس در جوامع سیاه‌پوست به شدت مورد توجه واقع شده است (رایدج^{۱۰} و کی‌پلز، ۲۰۱۹). در واقع یکی از مهم‌ترین اقدامات کشورهای توسعه یافته در زمینه آموزش و پرورش، کاهش تبعیض‌های آموزشی است (اورتیزوایت و همکاران، ۲۰۲۲؛ تراهر^{۱۱} و همکاران، ۲۰۲۰). در واقع عواملی همچون تبعیض‌های جنسیتی، نژادی و دینی در کنار یکدیگر می‌تواند

¹- Walsh

²- Murodullayevna

³- Farmonovna

⁴- Ortiz-Wythe

⁵- UNESCO

⁶- Asimaki

⁷- UNESCO

⁸- Warren

⁹- Wiafe

¹⁰- Ridge & Kippels

¹¹- Trahar

مساله و مشکلاتی را برای دسترسی آموزش مناسب برای همه را دوچندان کند (نیکولاس و اشتال^۱، ۲۰۱۹؛ استینمتز^۲، ۲۰۲۰). برای حل این معضلات، کلاس‌های چندپایه شکل گرفته است. اما چیزی که کمتر به آن توجه می‌شود، تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان، میزان استعداد، خلاقیت، عواطف و احساسات است؛ برای تربیت جامع و کامل فراگیر، بایستی تمام توانایی بالقوه وی را به نفع خود و پیشرفت جامعه پرورش داد. اما مانع اصلی انجام این کار، نداشتن سیستم تعلیم و تربیتی است که متمرکز بر ارتقاء تمام مهارت‌های بالقوه بسیار ضروری وی باشد (مورودولیوانا، ۲۰۲۳). بدین منظور امروزه کلاس‌های چندپایه^۳ مورد توجه زیادی قرار گرفته‌اند (حسینی و رستمی، ۱۴۰۱؛ مورودولیوانا، ۲۰۲۳). در دوره ابتدایی کلاسی را که با حضور دانش‌آموزان دو یا چندپایه تحصیلی و با تدریس یک معلم در یک اتاق درس تشکیل و اداره می‌شود، کلاس چند پایه می‌نامند با توجه به این که دوره ابتدایی شش پایه است، بسته به شرایط مختلف و جمعیت فراگیران این کلاس‌ها حداقل ۲ پایه و حداکثر ۶ پایه‌اند و اهمیت تشکیل این کلاس‌ها به دلیل تشکیل آنها برمی‌گردد که از جمله آنها می‌توان به این نکته اشاره کرد که باتوجه به کاهش جمعیت کودکان لازم التعلیم بخصوص در روستاها و مناطق کم جمعیت و از طرف دیگر ضرورت تحصیل آنها، لازم است که کودکان محصل در پایه‌های مختلف در یک کلاس و در کنار هم و توسط یک معلم تربیت شده و آموزش ببینند (مشکین‌فام و همکاران^۴، ۱۴۰۲). در برخی از مناطق روستایی، به دلایل مختلفی مانند مهاجرت به شهرها و یا همراهی کودکان و نوجوانان در امرار معاش خانواده، تعداد دانش‌آموزان یک پایه درسی آن قدر کم می‌شود که امکان تشکیل کلاس‌های تک پایه برای آنها وجود ندارد (راگل^۵، ۲۰۱۲). همچنین به دلیل کمبود وسیله نقلیه عمومی یا نامناسب بودن راه‌های ارتباطی، بسیاری از این دانش‌آموزان نمی‌توانند از کلاس‌های تک پایه در مدارس سایر روستاها و مناطق استفاده کنند. در چنین شرایطی، تنها راهکاری که وجود دارد، تشکیل کلاس‌های چند پایه است (مانزانو و ماگالونا^۶، ۲۰۲۳). این در شرایطی است که در کشور ایران به دلیل عوامل پراکندگی جمعیت، تعداد مدارس چندپایه زیاد است و در نظام آموزش و پرورش ما به علت برقراری عدالت آموزشی، یعنی دادن حق طبیعی آموزش به تمامی کودکان واجب‌التعلیم کشور از تدریس در کلاس‌های چند پایه استفاده می‌شود. در مدارس چندپایه دانش‌آموزان در مهارت‌های خواندن و ریاضیات و علوم تجربی دچار ضعف هستند و در مهارت‌های ارتباطی و اجتماعی تقویت می‌شوند. مدارس چندپایه اکثراً در مناطق کم برخوردار روستایی و عشایری و نظامی هستند و از امکانات آموزشی و نیروی انسانی کم تجربه و نظارت‌های کم بهره می‌برند که کاهش یادگیری و فقر بیشتر را به همراه دارد. عدم

¹- Nichols & Stahl

²- Steinmetz

³- Multi-level classes

⁴- Meshkinfam

⁵- Raggl

⁶- Manzano & Magalona

امکانات و شرایط محدود در مدارس چندپایه دانش‌آموزان را از سایر دانش‌آموزان تک پایه عقب می‌اندازد (مالمیر و اسفینی فراهانی، ۱۴۰۲).

برای اجرای آموزش‌های درسی چندپایه، عوامل مختلفی را می‌توان مدنظر قرار داد. نظیر معلم، دانش‌آموز و محیط آموزشی اما یکی از عناصر مهم و قابل توجه در اجرای موفق کلاس‌های چندپایه، توجه به اجرای برنامه درسی^۱ است. برنامه درسی، در واقع، یکی از اصلی‌ترین ستون‌های الزامی در علوم تربیتی است و نقش بسیار ارزنده‌ای در عملکرد دانش‌آموزان دارد. این برنامه فرایندهای غیررسمی را نیز در برگرفته است. برنامه درسی ظرفیتی است که کارکردهای چندگانه پیدا کرده است و می‌خواهد تمام رویدادهای آموزشی آشکار و پنهان و حتی عملیاتی را در خود جای دهد تا انتظارات آموزش و پرورش را برآورده سازد. برنامه درسی، را می‌توان به مثابه فرایندی دانست که آغاز و پایان جریان یادگیری و آموزش را به هم می‌تند (گدی فیو^۲، ۲۰۲۳). برنامه درسی، در واقع، یکی از اصلی‌ترین رویکردها در نظام تربیتی است و نقش مهمی در نتایج یادگیری دانش‌آموزان دارد و اجرای برنامه درسی نیز در این میان حائز اهمیت است (الکز و هافستین^۳، ۲۰۱۷؛ گدی فیو، ۲۰۲۳).

اجرای برنامه درسی به آن مرحله از برنامه گفته می‌شود که تعداد زیادی از افراد درگیر آن هستند، افرادی اعم از مسئولین ادارات مناطق معلمان؛ والدین و دانش‌آموزان این مرحله شاید مهم‌ترین مرحله از مراحل برنامه درسی است زیرا در بسیاری از مواقع اجرای نامناسب یک برنامه مدون می‌تواند کل مراحل برنامه ریزی را زیر سؤال ببرد همچنین اجرای خوب و بدون مشکل یک برنامه معمولی در طراحی نیز می‌تواند به موفقیت یک برنامه منجر شود (فار^۴، ۲۰۰۹). براساس پژوهش‌های صورت گرفته، اجرای برنامه‌های درسی کلاس‌های چندپایه با مشکلاتی همراه‌اند. شریفا نشان داده که معلمانی که در کلاس‌های چندپایه شرکت کرده‌اند، خود آموزش ناکافی داشته‌اند (شریفا^۵، ۲۰۲۱). به طور کلی کلاس‌های مربوط به آموزش چندپایه، نمادی از همه برنامه‌های آموزشی، پرورشی و اداری آموزش و پرورش در نوع ارائه خدمات در این حوزه‌هاست (پریدمور^۶، ۲۰۰۷). تجربیات به دست آمده در استرالیا، بنگلادش، جمهوری خلق چین، هند، اندونزی، جمهوری کره، مالزی، مالدیو، نپال، پاکستان، فیلیپین، تایلند و... نشان می‌دهد که برنامه‌ریزی آموزش ابتدایی و فهرست حداقل توانایی‌های آموزشی، برای کلاس‌های چندپایه طراحی و تهیه نشده‌اند (وهاب^۷، ۲۰۱۸). از طرفی، در طی سال‌های اخیر، بسیاری از مؤسسات در جهان، رویکرد خود را نسبت به برنامه درسی تغییر داده‌اند و طراحی و محتوای برنامه درسی بیش از پیش مورد توجه قرار داده‌اند (کاراکوبان

^۱- Curriculum

^۲- Gedifew

^۳- Eilks & Hofstein

^۴- FAR06

^۵- Shareefa

^۶- Pridmore

^۷- Wahab

و کاراکوس^۱، ۲۰۲۲). در این میان تلاش‌های بسیاری برای شناسایی مؤلفه‌های اصلی و نتایج صورت گرفته است. برای مثال: در بریتانیا بر اساس مصوبه آژانس تضمین کیفیت اروپا، پایه‌های یکسانی برای آموزش در سرتاسر کشور تعیین شده است و توجه آن بیشتر معطوف به نتایج یادگیری است (نیکولاس و اشتال، ۲۰۱۹). چنین اولویت‌هایی می‌تواند موجب ایجاد فرصت‌هایی برای یکسان‌سازی و همچنین بهبود برنامه درسی در سطح مؤسسه‌ای و ملی باشد. اما تعیین برنامه درسی به صورت یک برنامه شسته و رفته و واضح کار ساده‌ای نیست حتی در جایی که بسیار مطلوب به نظر می‌رسد. برنامه مفهوم‌سازی برنامه درسی در عصر حاضر که عصر یادگیری ترکیبی است، از پیچیدگی زیادی برخوردار است. زمانی که اکثر آموخته‌ها به صورت آنلاین انجام می‌گیرد که هم در راستا و هم می‌تواند فراتر از برنامه درسی تعیین شده باشند (چارمز^۲، ۲۰۱۷؛ سیلور^۳، ۲۰۲۲).

تعداد زیادی از معلمان در سراسر جهان در کلاس‌های چندپایه که مجموعه‌ای از سطوح و پایه‌های مختلف در یک کلاس هستند، تدریس می‌کنند (مانزانو و ماگالونا، ۲۰۲۳). با افزایش تلاش توسط سازمان‌های بین‌المللی برای ارائه آموزش همگانی درمقیاس وسیع‌تر، به خصوص در مناطق دور افتاده روستایی، تعداد کلاس‌های چندپایه افزایش یافته است (ناپاران و آلینسوگ^۴، ۲۰۲۱). مناطق روستایی کشورما نیز این امر مستثنی نبوده و تقریباً درصد قابل توجهی از مدارس ابتدایی چندپایه می‌باشند. با توجه به افزایش تعداد کلاس‌های چندپایه ارائه ساختارها و پشتیبانی‌های لازمه آموزش کیفی در این شرایط مسأله‌ای است که همواره دغدغه کارشناسان و مسئولان ذی‌ربط بوده است. تأثیر ناهماهنگی درون کلاسی، ابهام در موفقیت دانش‌آموزان و اندازه کلاس، ترکیب ناموزون کلاس به خودی خود، و از طرفی زمان محدود با توجه به تنوع دانش‌آموزان بر اساس پایه‌های تحصیلی مختلف از جمله مشکلات معلمان چند پایه است. تدریس حرفه‌ای و تهیه طرح درس در کلاس‌های چند پایه نیز، مستلزم تسلط معلم به محتوا، اهداف و راهنمای روش تدریس کلیه دروس دوره ی ابتدایی است. کمبود وقت، حجم زیاد مطالب کتاب‌های درسی، خستگی شدید، عدم تحقق اهداف آموزشی و پرورشی، و عدم تسلط یادگیرندگان از مشکلاتی است که ممکن است معلمان چندپایه را با خود درگیر سازد و اجرای برنامه درسی مطلوب را دچار خدشه سازد. از طرفی نبود امکانات کافی در نظام آموزش، به ویژه در دوره ابتدایی، ایجاب می‌کند که نظام آموزشی به استفاده از کلاس‌های چندپایه روی بیاورد که البته این امر با مشکلات بسیار از جمله نارسایی در امر تعلیم و تربیت دانش‌آموزان همراه است. از سویی هم، چالش ناشی از کلاس چندپایه شرایطی را بردانش‌آموزان و معلمان چنین کلاس‌هایی تحمیل میکند که نظام آموزشی را به جهتی نامطلوب در حوزه آموزش و پرورش سوق می‌دهد. بنابراین با توجه به ماهیت و ویژگی‌های خاص کلاس‌های چندپایه، هدف پژوهش

^۸- Karaçoban & Karakuş

^۱- Charmaz

^۲- Silver

^۳- Naparan & Alinsug

حاضر، شناسایی و تحلیل نظام‌مند چالش‌های تدریس در کلاس‌های چندپایه بر اساس مطالعات و اسناد پژوهشی موجود است. این موضوعی است که به نظر می‌رسد محققان در پژوهش‌های داخلی و خارجی به آن توجه نکرده‌اند و یافته‌های مناسبی برای آن در اختیار نیست. دستاوردهای این پژوهش به تصمیم‌گیرندگان کمک می‌کند تا برنامه‌های آموزشی مناسب را برای آماده کردن معلمان تازه کار چندپایه طراحی و اجرا کنند. اگرچه توسعه و گسترش روش‌های و تکنولوژی‌های مختلف آموزشی، زمینه‌های بهبود آموزش در کلاس‌های چندپایه را فراهم کرده است اما بسیاری از مدارس در ایران به ویژه در مناطق محروم و مناطق دورافتاده روستایی با شیوه‌های متداول سنتی در کلاس‌های چندپایه اداره می‌شوند. مطالعه و پژوهش پیرامون مسائل و مشکلات و همچنین ابعاد اجرای برنامه درسی کلاس‌های چندپایه جهت بهبود فرایندها و بازطراحی آن از مسائل مهم است. از طرفی، تدریس حرفه‌ای و تهیه طرح درس در کلاس‌های چند پایه نیز، مستلزم تسلط معلم به محتوا، اهداف و راهنمای روش تدریس کلیه دروس دوره ابتدایی است. کمبود وقت، حجم زیاد مطالب کتاب‌های درسی، خستگی شدید، عدم تحقق اهداف آموزشی و پرورشی، و عدم تسلط یادگیرندگان از مشکلاتی است که ممکن است معلمان چندپایه را با خود درگیر سازد و اجرای برنامه درسی مطلوب را دچار خدشه سازد. از این‌رو سؤال اصلی در پژوهش حاضر این خواهد بود که مبتنی بر اسناد منتخب، برنامه درسی دوره ابتدایی در کلاس‌های چندپایه چه ابعاد دارد.

روش

روش پژوهش حاضر، از نوع اسنادی و از نوع مرور نظام‌مند است و مبتنی بر منابع ثانویه بوده که با استفاده از رویکردهای مبتنی بر تکرار به گردآوری و تحلیل داده‌ها می‌پردازد. منظور از منابع ثانویه در این پژوهش، همان اسناد مکتوب نظیر کتاب‌ها و مقاله‌های پیشین است. به عقیده ترابی امروزه ضرورت انجام مطالعات مروری، سرعت روزافزون تولید دانش در حوزه‌های مختلف است (ترابی و همکاران، ۱۴۰۱). در این مطالعه، مقاله‌های مرتبط با موضوع در مجله‌های بین‌المللی که به زبان لاتین نگارش شده‌است، به صورت نظام‌مند و انجام‌شده و مورد مطالعه قرار گرفت. از این‌رو در پژوهش حاضر، با الهام‌گیری از مراحل مورد استفاده در پژوهش (بنی‌اسدی و همکاران، ۱۴۰۱) و به منظور شناسایی ابعاد برنامه درسی دوره ابتدایی در کلاس‌های چندپایه به مرور پیشینه در پایگاه داده‌های داخلی و بین‌المللی پرداخته شد. شناسایی و گردآوری اسناد در پایگاه داخلی شامل نورمگز، ایرانداک، سیویلیکا، علم‌نت، مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی و پرتال جامع علوم انسانی و با استفاده از کلیدواژه‌های «کلاس چندپایه، تدریس چندپایه و برنامه درسی، اجرای آموزش‌های درسی چندپایه، آسیب‌های موجود در کلاس‌های چندپایه» انجام شده و تعداد ۲۴ سند، در مرحله اول بازبینی شد. همچنین با جستجو در پایگاه داده‌های بین‌المللی همچون اریک، سیج، الزویر، گوگل اسکالر و تیلور و فرانیس با کلیدواژه‌های «multi-grade multi-grade teaching»

تعداد ۳۲ سند بازیابی شد. ملاک ورود هر سند، وجود کلیدواژه‌ها در عنوان یا واژگان کلیدی یا در متن پژوهش بود که این ملاک به سبب بررسی میزان ارتباط اسناد با موضوع مورد پژوهش است. بدین‌منظور راهبرد جستجو با استفاده از کلیدواژه‌ها و عملگرهای بولی به شیوه زیر تنظیم و مورد استفاده قرار گرفت:

«multi-grade class» AND «as» AND «multi-grade teaching, curriculum» NOT «General curriculum» «implementation of multi-grade lessons» OR «damage in multi-grade classes»

پس از بازیابی اسناد با استفاده از نشانگرهای فهرست واری و ارزیابی پریزما به ارزیابی مطالعات بازیابی‌شده، پرداخته شده است. ابتدا، با بررسی عناوین مطالعات، ۱۳ مطالعه دارای ارتباط ضعیف در مرحله اول حذف شدند. سپس با مطالعه چکیده تمامی اسناد داخلی و بین‌المللی باقیمانده، ۴ پژوهش دیگر از مطالعات حذف شدند. به طور کلی با مطالعه تمامی محتوای منابع، به دلیل ضعف ارتباط با موضوع ابعاد برنامه درسی دوره ابتدایی در کلاس‌های چندپایه و یا ضعف اعتبار، ۱۷ سند دارای ارتباط ضعیف با موضوع یا غیرمعتبر (مثال اسناد حاوی داده‌های تکراری، سرقت علمی و یا داده‌های ضعیف) حذف شدند. در نهایت از اسناد داخلی، تعداد ۱۲ سند شامل یک کتاب و ۱۱ مقاله و از اسناد بین‌المللی تعداد ۲۷ سند شامل دو رساله دکتری و ۲۵ مقاله، با ملاک اعتبار و ارتباط مستقیم با موضوع، برای مطالعه و تحلیل انتخاب شدند. برای تحلیل اسناد، از راهبرد تحلیل محتوای کیفی آلتاید^۱ استفاده شده است (آلتاید، ۲۰۰۰). این روش از مناسب‌ترین روش‌ها برای تحلیل نظام‌مند اسناد و استخراج مفاهیم موردنظر از آنهاست (والش و همکاران، ۲۰۱۷). به این ترتیب که پژوهشگر پس از ارزیابی و انتخاب مطالعات، ابتدا اسناد انتخاب شده را به ترتیب ارتباط با مسئله پژوهش، مطالعه کرده و در حین مطالعه، قسمت‌های مرتبط با مسئله پژوهش را کدگذاری و همه کدها را در یک فایل جمع‌بندی کرده است. سپس با مطالعه و بررسی کدها، کدهای تکراری را حذف کرده و کدهای مشابه را با هم تجمیع و تحت عنوان یک ملاک درآورده است. پس از آن با دسته‌بندی و تجمیع زیرمقوله‌های مشابه، به مقوله‌هایی در زمینه ابعاد برنامه درسی دوره ابتدایی در کلاس‌های چندپایه دست یافته است.

ارزیابی کیفیت اسناد مورد مطالعه

یکی از مراحل اساسی که در کنار ملاک‌های ورود و خروج باید رعایت شود، ارزیابی کیفیت اسناد بازیابی شده است (بنی‌اسدی و همکاران، ۲۰۲۲). در پژوهش حاضر پس از بررسی‌های اولیه و مشخص شدن مقالات اصلی توسط نویسنده اول، ارزیابی کیفیت اسناد انجام شد. در فرایند ارزیابی، پنج سؤال مورد بررسی قرار گرفت: ۱. آیا اهداف پژوهش به‌وضوح مشخص شده‌است؟ ۲. آیا روش‌های جمع‌آوری داده‌ها به‌اندازه کافی دقیق هستند؟ ۳. آیا مطالعه قابلیت اطمینان و اعتبار ملاک‌ها را توضیح می‌دهد؟ ۴. آیا نتایج

¹- Altheid, s process of document analysis

به وضوح مشخص شده اند؟ ۵- آیا مطالعه به دانش و درک مخاطبان می افزاید؟ هر سؤال بر اساس مقیاس سه درجه ای، امتیازدهی شد که "بله" ۱ امتیاز، "نه" ۰ امتیاز و "تا حدی" ۰.۵ امتیاز است. از این رو، هر مطالعه می تواند بین ۰ تا ۵ امتیاز داشته باشد؛ هرچه نمره کل یک مطالعه بالاتر باشد، از کیفیت بالاتری برخوردار است. جدول ۲ نتایج ارزیابی اسناد را نشان می دهد. نتایج نشان می دهد که همه اسناد از کیفیت لازم برای ورود به بخش تحلیل نهایی برخوردار بوده اند. ارزیابی کیفیت توسط سه ارزیاب انجام شده و سپس ضریب کاپا برای آنها محاسبه گردید که نشان از وضعیت قابل قبول است.

جدول ۱: ارزیابی کیفیت اسناد مورد مطالعه

Table 1

Quality assessment of the documents studied

کد مقاله Article code	نویسنده/سال Author/Year	عنوان مقاله Article title	مجله Journal	روش Method	جامعه/نمونه آماری Population/Statistical sample	کشور Country	نظرات ۱ نظرات ۲ نظرات ۳ نظرات ۴ نظرات ۵ کل درصد %
1	احمدی و همکاران، ۱۳۹۹	شناسایی و بررسی مؤلفه های معروف برنامه درسی کلاس های چند پایه	مجله دانشکده پزشکی	پیم	منابع علمی و کتابخانه ای	ایران	1 1 1 1 1 5.0 4.5 90%
2	اسلامی و همکاران، ۱۴۰۲	اهمیت و ضرورت تشکیل کلاس های چند پایه	شانزدهمین کنفرانس بین المللی روانشناسی، مشاوره و علوم تربیتی	موزی-تحلیلی	مطالعات	ایران	1 1 1 1 1 5.0 4.5 90%
3	ترابی و همکاران، ۱۴۰۱	بررسی برنامه درسی تلفیقی در مدارس چند پایه	دهمین همایش علمی پژوهشی علوم تربیتی و روانشناسی، آسیب های اجتماعی و فرهنگی ایران	موزی-تحلیلی	مطالعات	ایران	1 1 1 1 1 5 100%
4	حسینی و رستمی، ۱۴۰۱	ضرورت راهنمایی و مشاوره در کلاس های چندپایه	کنفرانس ملی پژوهش های سازمان و مدیریت.	موزی-تحلیلی	مطالعات	ایران	1 1 1 1 1 5 100%
5	حیدری نیا، ۱۳۹۷	برنامه ریزی درسی کلاس های چند پایه	آکادمیک	کتابخانه ای	مطالعات	ایران	1 1 1 1 1 5 100%
6	زینالپور و زینالپور، ۱۴۰۱	آسیب شناسی آموزش در کلاس های چندپایه	پویش در آموزش علوم انسانی	موزی-تحلیلی	مطالعات	ایران	1 1 1 1 1 5.0 4.5 90%
7	طاهری زاده و شعبانی، ۱۳۹۸	برنامه درسی بومی شده، ضرورت انکارناپذیر برای کلاس های چندپایه	پژوهش در برنامه ریزی درسی (دانش و پژوهش در علوم تربیتی-برنامه ریزی درسی).	موزی	مطالعات	ایران	1 1 1 1 1 5 100%
8	عزتی، ۱۳۹۹	بررسی روش ها و راهبردهای تدریس در پژوهشهای مدیریت در جهان کلاس های چند پایه	اسلام	توصیفی-تحلیلی	مطالعات	ایران	1 1 1 1 1 5 100%

کد مقاله Article code	نویسنده/سال Author/Year	عنوان مقاله Article title	مجله Journal	روش Method	جامعه/نمونه آماری Population/Statistical sample	کشور Country	سوال ۱ ۱	سوال ۲ ۲	سوال ۳ ۳	سوال ۴ ۴	سوال ۵ ۵	کل Total	درصد % Percentage
9	مالمیر و اسفینی فراهانی، ۱۴۰۲	بررسی محدودیت‌های مدارس چندپایه	دهمین همایش ملی مطالعات و تحقیقات نوین در حوزه علوم انسانی، مدیریت و کارافزینی ایران	کتابخانه‌ای	مطالعات مروری	ایران	۱	۱	۱	۰.۵۲	۱	۴.۵	۹۰٪
10	مرتضوی‌زاده، حسینی، ۱۴۰۰	واکاوی تجارب زیسته معلمان تازه کار از چالش‌های تدریس در کلاس‌های چندپایه	رویکردهای نوین آموزشی	پدیدارشناسی	پدیدارشناسی	ایران	۱	۱	۱	۱	۱	5	%100
11	محمدی، ۱۳۹۶	مطالعات تطبیقی برنامه ریزی درسی چند پایه در ایران و جهان	اولین کنفرانس بین المللی علوم اجتماعی، تربیتی علوم انسانی و روانشناسی.	توصیفی	تطبیقی	ایران	۱	۱	۱	۱	۱	5	%100
12	مشکین فام و همکاران، ۱۴۰۲	شناسایی عناصر برنامه درسی کلاس‌های چند پایه	فصلنامه علمی-پژوهشی سبک زندگی اسلامی با محوریت سلامت.	کیفی (افاز ترکیبی)	منابع علمی و کتابخانه‌ای	ایران	۱	۱	۱	۱	۱	5	%100
13	آسیمای و همکاران، ۲۰۲۳	Investigating The Teachers' Pedagogical Practices In Multi-Grade Primary Schools	European Journal Of Education Studies	پیمایشی	معلمان	یونان	۱	0.5	0	0.5	1	2.5	%50
14	آکاترینی و پوپوویسی ^۱ ، ۲۰۲۱	THE ORGANIZATION OF MULTIGRADE TEACHING IN PRIMARY SCHOOL	Proceedings of ICERI2021 Conference	کتابخانه‌ای	مطالعات مروری	رومانی	۱	۱	۱	۱	۱	5	%100
15	الیکس و هافستین، ۲۰۱۷	Curriculum Development In Science Education	In book: Science education: An international comprehensive course companion	کتابخانه‌ای	منابع علمی و کتابخانه‌ای	آلمان	۱	۱	۱	۱	۱	5	%100
16	فارمونوا، ۲۰۲۳	The Importance Of Students' Economic Competences In Improving The Quality Of Education.	In Interdiscipline Innovation And Scientific Research Conferenc.	توصیفی-تطبیقی	مطالعات مروری	آمریکا	۱	۱	۱	۱	۱	5	%100
17	کاراکوبان و کاراکوس، ۲۰۲۲	Evaluation Of The Curriculum Of The Teaching In The Multigrade Classrooms Course	Pegem Journal Of Education And Instruction	کیفی	منابع علمی و کتابخانه‌ای	ترکیه	۱	۱	۱	۱	۱	5	%100

¹- Acatrinei & Popovici

شناسایی ابعاد برنامه درسی ...

جوادی پور و همکاران

کد مقاله Article code	نویسنده/سال Author/Year	عنوان مقاله Article title	مجله Journal	روش Method	جامعه/نمونه‌اماری Population/Statistical sample	کشور Country	سوال ۱ 1	سوال ۲ 2	سوال ۳ 3	سوال ۴ 4	سوال ۵ 5	کل Total	درصد %
18	فار ۰۶، ۲۰۰۹	Curriculum Delivery In Multi-Grade Rural Schools	Cape Peninsula University Of Technology	توصیفی-تحلیلی	منابع علمی و کتابخانه‌ای	آمریکا	1	1	1	1	1	5	100%
19	فات، ۲۰۱۵	Curriculum Design For A Training Program	Faculty Of Psychology And Educational Sciences, Teacher Training Department	کیفی	منابع علمی و کتابخانه‌ای	رومانی	1	0	0	0.5	1	2.5	50%
20	کدی فیو، ۲۰۲۳	Instructional Leadership Development Practices In Ethiopia	Journal Of School Leadership	کتابخانه‌ای	مطالعات موزی	اتیوپی	1	0.5	0	1	1	3.5	70%
21	مانزانو و ماگالونا، ۲۰۲۳	Attitude Towards Teaching And Professional Qualification Of Prospective Teachers In A Multi-Grade Classroom	International Journal Of Multidisciplinary Research	پیمایشی	معلمان	مالزی	1	1	1	0.5	1	4.5	90%
22	مورودولیو، ۲۰۲۳	Ways Of Using Modern Educational Technologies In The Primary Education System.	Intent Research Scientific Journal	پیمایشی	متخصصان آموزش و پرورش	نروژ	1	1	1	0.5	1	4.5	90%
23	ناپاران و آلینسوک، ۲۰۲۱	Classroom Strategies Of Multigrade Teachers.	Social Sciences & Humanities	اکتشافی	معلمان - دانش‌آموزان	کلمبیا	1	1	1	0.5	1	4.5	90%
24	نیکولاس و اشتال، ۲۰۱۹	intersectionality in higher education research.	Higher Education Research and Development	موزی	مطالعات موزی	استرالیا	1	1	1	1	1	5	100%
25	اورتیزوایت و همکاران، ۲۰۲۲	Intersectional Organizing and Educational Justice	Soc. Sci	موزی	مطالعات موزی	آمریکا	1	1	1	1	1	5	100%
26	پریدمور، ۲۰۰۷	Adapting The Primary-School Curriculum For Multigrade Classes In Developing Countries	Journal Of Curriculum Studies,	پیمایشی	مطالعات موزی	انگلستان	1	1	1	1	1	5	100%
27	راگل، ۲۰۱۲	Age mixed Learning in small schools in rural areas	Swiss Journal for Educational Science,	توصیفی-تحلیلی	مطالعات موزی	سوئیس	1	1	0.5	1	1	4.5	90%
28	رایدج و کی‌پلز، ۲۰۱۹	UNESCO, education, and the private sector: A relationship on whose terms?	In Researching the Global Education Industry	موزی	مطالعات موزی	ایتالیا	1	1	1	1	1	5	100%

کد مقاله Article code	نویسنده/سال Author/Year	عنوان مقاله Article title	مجله Journal	روش Method	جامعه/نمونه آماری Population/Statistical sample	کشور Country	سوال ۱ سوال ۲ سوال ۳ سوال ۴ سوال ۵ کل	درصد %
29	شریفا، ۲۰۲۱	Using differentiated instruction in multigrade classes: a case of a small school.	Asia Pacific Journal of Education	پیمایشی	معلمان	مالدیو	1 1 1 1 1 5	%100
30	سیلور، ۲۰۲۲	A Theoretical Framework For Studying Teachers' Curriculum Supplementation.	Review Of Educational Research	مروری	مطالعات مروری		1 1 0.5 1 1 4.5	%90
31	استینمتر، ۲۰۲۰	he coined the term 'intersectionality' over 30 years ago. Here's what it means to her today.	Time Magazine	اکتشافی	مطالعات مروری	کلمبیا	1 1 1 1 1 5	%100
32	تابونی و ابوسسیجو، ۲۰۲۳	The Multigrade Education Program.	International Journal Of Academic Pedagogical Research	کیفی	معلمان	فیلیپین	1 1 1 1 1 5	%100
33	تراهر و همکاران، ۲۰۲۰	Rurality and access to higher education. Compare.	A Journal of Comparative and International Education	کتابخانه ای	مطالعات مروری	انگلستان	1 1 1 1 1 5	%100
34	یونسکو، ۲۰۲۰	Right to Education Under Pressure: Main Challenges and Transformative Actions in the Educational Response to the Mixed Migratory	Https://Unesdoc. Unesco.Org.	پیمایشی	معلمان - دانش آموزان	پرو	۰.۵ ۰.۵ ۰.۵ ۰.۵ ۰.۵ ۲.۵	%۵۰
35	یونسکو، ۲۰۲۰	The Right To Education In The 21st Century.	Https://Unesdoc. Unesco.Org/	مروری	مطالعات مروری	-	1 1 1 1 1 5	%100
36	وهاب، ۲۰۱۸	The Effectivity Of Physical Fitness Test On Multi Level Run To Improve Students' Motivation.	Performance And Achievement	نیمه آزمایشی	دانش آموزان	اندونزی	1 1 1 1 1 5	%100
37	والش و همکاران، ۲۰۱۷	Reducing High School Dropout through Elementary School Student Support.	Center for Optimized Student	کیفی	دانش آموزان	آمریکا	1 1 1 1 1 5	%100
38	وارنن، ۲۰۲۲	Willful Defiance: The Movement to Dismantle the School-to-Prison Pipeline.	Oxford University Press.	کتابخانه ای	مطالعات مروری	آمریکا	1 1 1 1 1 5	%100
39	واپنی، ۲۰۲۲	School Dropout Among Children and Its Implication(s)	https://www.researchgate.net/publication	پیمایشی	دانش آموزان	غنا	1 1 1 1 1 5	%100

کدگذاری و تحلیل داده‌ها

در مطالعه حاضر پژوهشگران طی حدود سه ماه، ۵۶ سند داخلی و بین المللی را انتخاب، مطالعه و با استفاده از راهبرد تحلیل محتوای کیفی آلتاید تحلیل کرده اند. پس از تحلیل این اسناد، ۱۷ سند به دلیل فقدان محتوا در مورد ابعاد برنامه درسی دوره ابتدایی در کلاس‌های چندپایه، از این مطالعه حذف شدند، سپس از میان ۵۰ سند باقیمانده، تعداد ۳۹ سند مورد استفاده قرار گرفتند.

از میان ۳۹ سندی که به بحث کلاس‌های چندپایه پرداخته اند، ۱۲ سند (۳۰/۷۶ درصد)، داخلی و ۲۷ سند (۲۶/۲۳ درصد)، بین المللی است. در نهایت این تحلیل به شناسایی ۸۴ نشانگر و دسته‌بندی آن در قالب ۹ بعد شامل هدف محتوا، معلم، مواد و منابع، دانش‌آموز، زمان، مکان/محیط، روش‌های یادگیری و تدریس و روش‌های ارزشیابی منجر شد. در جدول شماره ۱، مقوله‌ها، زیرمقوله‌ها و کدهای اولیه مرتبط با ابعاد برنامه درسی دوره ابتدایی در کلاس‌های چندپایه به تفکیک ذکر شده است.

جدول ۲. مقوله‌ها، زیرمقوله‌ها و کدهای اولیه مرتبط با ابعاد برنامه درسی دوره ابتدایی در کلاس‌های چندپایه

Table 2

Categories, subcategories, and primary codes related to primary curriculum dimensions in multi-grade classrooms

مقوله‌ها Categories	زیرمقوله‌ها Subcategories	کدهای اولیه Initial codes
۱. اهداف و نگرش‌ها	شناسایی اهداف	تعیین اهداف آموزشی چند پایه، شناسایی اهداف یادگیری در یک برنامه آموزشی چند پایه،
	یادگیری	شناسایی منابع اهداف یادگیری در یک برنامه آموزشی چند پایه
	شناسایی مهارت‌ها و نگرش‌ها	مهارت شناختی - اجتماعی - تربیتی، شناسایی دانش مورد انتظار در برنامه درسی، شناسایی مفاهیم مورد انتظار در برنامه درسی، شناسایی مهارت‌ها مورد انتظار در برنامه درسی، شناسایی ارزش‌ها مورد انتظار در برنامه درسی، شناسایی نگرش‌های مورد انتظار در برنامه درسی
	شناسایی انتظارات آموزشی	تعیین انتظارات عملکردی، معیار موفقیت دانش‌آموزان، شناسایی شایستگی‌های مورد انتظار از دانش‌آموزان پس از آموزش
۲. زمینه‌های محتوا	کاربردی بودن	کاربردی بودن محتوای آموزشی، محتوای مبتنی بر تجربه عملی، ارتباط با زندگی واقعی
	شایستگی	محتوای مبتنی بر شایستگی، محتوای آموزشی مبتنی بر توانمندی و استعداد، تغییر ساختاری برای چندپایه
	بازتألیف محتوا	توجه به محتوای محیطی، اجتماعی، فردی و آموزشی، مسیر یادگیری از طریق پیش بینی موفقیت‌های یادگیری برای کسب دانش و مهارت‌های جدید
	بازتألیف محتوا	بازتألیف محتوا، سازماندهی، چینش، شرح و بسط مجدد محتوا با توجه به ساختار و اهداف کتاب درسی
۳. محتوا بدون نیاز معلم	تعیین نقشه	تعیین نقشه
	محتوا بدون نیاز معلم	شناسایی موضوعاتی از یک ماده درسی با قابلیت یادگیری توسط دانش‌آموز، شناسایی موضوعات بدون نیاز به حضور مستقیم معلم

معلم	شناسایی نیازهای حرفه‌ای معلمان	شناسایی مهمترین نیازهای تدریس معلمان، تلاش معلمان در به روز نمودن دانش تدریس در این کلاس‌ها. کمبود نیروی متخصص
	کیفیت / کمیت	معلمان با تجربه، کافی بودن معلمان آموزش دیده، نیروی‌های انسانی متخصص
روش تدریس معلم	روش تدریس معلم	روش‌های تدریسی تلفیقی، یافتن شیوه‌های مؤثر در زمینه خاص آموزش، کشف چالش‌ها/فرصت‌هایی را که معلمان هنگام تدریس در کلاس‌های چندپایه با آن مواجه می‌شوند، روش تدریس منعطف، بکارگیری روش‌های تدریس تعاملی
	شایستگی و حمایت معلم	شایستگی حرفه‌ای معلم، مهارت‌های مدیریت کلاس معلمی، انگیزه برای آموزش و استراتژی‌های مدیریتی کلاس نوآورانه، کارگاه‌های آموزشی برای معلمان چند پایه، آشنایی معلمان با انواع روش تدریس مؤثر و مناسب در کلاس، استفاده از منابع مکتوب
مواد و رسانه	کتاب‌ها درسی	کتاب‌های درسی منعطف، کتاب‌های کمک آموزشی، تدوین کتب درسی ویژه، کاهش حجم کتابها و ایجاد محتوای کل به جز در کتب
	رسانه‌ها	استفاده از مواد و رسانه‌های آموزشی مورد نیاز از منظر مخاطب و نوع رسانه، استفاده از فناوری‌های نوین، بهره‌گیری از فیلم‌های آموزشی
دانش آموز	توجه به توانایی‌های فردی	گروه‌بندی دانش‌آموزان، ویژگی‌های یادگیری، توجه به استعدادها دانش‌آموزان، استفاده از روش یادگیری خود تنظیمی
	تفاوت‌های زبانی و جنسیتی	توجه به دوزبانه بودن دانش‌آموزان، توجه به مختلط بودن و جنسیت دانش‌آموزان
زمان	تعامل	استفاده از دانش‌آموزان قوی پایه‌های بالاتر در کمک به فرایند تدریس پایه‌های پایین‌تر، تعامل درسی بین دانش‌آموزان، آموزش دادن دانش‌آموزان پایه پایین‌تر توسط دانش‌آموز پایه بالاتر، آموزش با روش فراگیر محور به صورت بحث گروهی در کلاس‌های چندپایه
	انعطاف پذیری	انعطاف‌پذیری در زمان، زمان یادگیری مبتنی بر تعامل دانش‌آموزان، مطابقت محتوا در مقایسه با زمان اختصاص یافته
مکان/محیط	برنامه ریزی مبتنی بر محدودیت زمان	اولویت‌بندی آموزش دروس بر اساس اولویت‌های تدریس، اولویت‌بندی آموزش بر اساس محدوده زمانی، اولویت‌بندی آموزش بر اساس زمان اختصاص یافته به هر پایه در کلاس، مدیریت زمان
	تجهیزات مکانی	توجه به محدودیت و شرایط تجهیزاتی موجود، توجه به تجهیزات مورد نیاز هر پایه
روش‌های یادگیری و تدریس	چیدمان کلاس	توجه به شرایط فیزیکی و چیدمان کلاس، کنار هم بودن مکان نشستن دانش‌آموزان همپایه در کلاس
	شیوه‌های تدریس فعال	شیوه‌های تدریس نوین و انعطاف‌پذیر، تدریس مشارکتی، تدریس مبتنی بر حل مسئله، تدریس مبتنی بر تعامل، تدریس مبتنی بر انتقال مستقیم، استفاده از آموزش متمایز
روش‌های ارزشیابی	پیش نیازهای یادگیری	تعیین پیش‌نیازهای یادگیری، تعیین نقطه شروع آموزش با بررسی دانستنی‌ها، تجارب و یادگیری‌های دانش‌آموزان در پایه‌های قبل، طراحی تجارب یادگیری، اتصال آموزش به موقعیت‌های زندگی واقعی
	انتخاب و استفاده از انواع روش‌ها	ارزشیابی مبتنی بر محتوای ارزشیابی مبتنی بر روش، ارزشیابی مبتنی بر زمان، ارزشیابی مبتنی بر هدف، تهیه فهرست‌وارسی فردی و گروهی در ارزشیابی، ارزشیابی با استفاده از روش معلم یار هر پایه
روش‌های ارزشیابی	بازخورد متنوع در ارزشیابی	محدود نشدن استفاده از یک روش و مدل خاص در ارزشیابی و متناسب با موضوع و اهداف آموزشی مرحله‌ای پایانی، استفاده از انواع بازخورد شفاهی و کتبی توسط خود دانش‌آموز همپایه/

همکلاس/والدین و در آخر توسط معلم		
روش‌های ارزشیابی	استفاده از فنون ارزشیابی توصیفی همچون خود سنجی و همسال سنجی، ارزشیابی کیفی	
متنوع	توصیفی منطبق بر روش برنامه ریزی چندپایه	

در این بخش، مهمترین عامل بر اساس تعداد نشانگرها، معلم با اختصاص ۱۵ نشانگر از مجموع ۸۴ نشانگر معادل ۱۹,۰۴ درصد شناخته می‌شود. فراوانی و درصد هر یک از ابعاد برنامه درسی کلاس‌های چندپایه به شرح جدول و نمودار زیر است:

جدول ۳. فراوانی و درصد هر یک از ابعاد برنامه درسی کلاس‌های چندپایه

Table 3
Frequency and percentage of each dimension of the curriculum of multi-grade classes

ابعاد	فراوانی	درصد	ابعاد	فراوانی	درصد
Dimensions	Frequency	Percentage	Dimensions	Frequency	Percentage
هدف	8	9.523	زمان	7	8.333
محتوا	11	13.095	مکان / محیط	4	4.761
معلم	16	19.047	روش‌های یادگیری و تدریس	11	13.095
مواد و منابع	7	8.333	روش‌های ارزشیابی	10	11.904
دانش‌آموز	10	11.904	کل	84	100.00

همانگونه که عنوان شد، معلم بالاترین درصد برابر با ۱۹/۰۴۷ بوده است. بعد از آن رتبه دوم به دو بعد محتوا و روش‌های یادگیری و تدریس با ۱۳/۰۹۵ اختصاص داده شده است. رتبه سوم به طور مشترک برای دانش‌آموز و روش‌های ارزشیابی با ۱۱/۹۰۴ درصد بود. رتبه چهارم هدف با ۹/۵۲۳ درصد، رتبه پنجم مواد و منابع و زمان با ۸/۳۳۳ و رتبه ششم و آخر مکان / محیط با ۴/۷۶۱ درصد بود.

بحث و نتیجه‌گیری

در پژوهش حاضر با مرور نظام مند پیشینه‌ها، به ابعاد برنامه درسی کلاس‌های چندپایه پرداخته شده است. این تحلیل به شناسایی ۹ بعد شامل هدف، محتوا، معلم، مواد و منابع، دانش‌آموز، زمان، مکان/محیط، روش‌های یادگیری و تدریس و روش‌های ارزشیابی و ۸۴ نشانگر منجر شد. معلم بالاترین درصد برابر با ۱۹/۰۴۷ بوده است. بعد از آن رتبه دوم به دو بعد محتوا و روش‌های یادگیری و تدریس با ۱۳/۰۹۵ اختصاص داده شده است. رتبه سوم به طور مشترک برای دانش‌آموز و روش‌های ارزشیابی با ۱۱/۹۰۴ درصد بود. رتبه چهارم هدف با ۹/۵۲۳ درصد، رتبه پنجم به طور مشترک برای مواد و منابع و زمان با ۸/۳۳۳ و رتبه ششم و آخر مکان/محیط با ۴/۷۶۱ درصد بود. در این راستا، ترابی (۱۴۰۱) نشان داد که روش برنامه درسی تلفیقی در کلاس‌های چند پایه مزایای بسیار زیادی مانند: یکپارچگی محتوا و کسب مهارت‌های عمیق در فراگیران دارد. بر اساس یافته‌های به دست آمده از پژوهش حاضر و ابعاد به دست

آمده، باید عنوان نمود که اولین بعد، هدف بود که بر اساس آن شناسایی اهداف، شناسایی مهارت‌ها و نگرش‌ها و شناسایی انتظارات از زیر مجموعه‌های این بعد از برنامه درسی کلاس‌های چندپایه محسوب می‌شود. در تبیین این یافته باید عنوان نمود که شناسایی اهداف یادگیری در یک برنامه آموزشی چند پایه از ویژگی‌های مطرح در برنامه درسی کلاس‌های چندپایه است. از طرفی، شناسایی دانش مورد انتظار، مفاهیم مورد انتظار مهارت‌ها و ارزش‌ها و نگرش‌های مورد انتظار در برنامه درسی نیز باید توجه شود. از طرفی تعیین انتظارات عملکردی و شایستگی‌های مورد انتظار از دانش‌آموزان پس از آموزش نیز می‌بایست در نظر گرفته شود.

دومین بعد از ابعاد برنامه درسی کلاس‌های چندپایه محتوا بود که کاربردی بودن، شایستگی، زمینه‌های محتوا، بازتالیف محتوا و محتوا بدون نیاز معلم از زیرمجموعه‌های آن بوده است. در تبیین این یافته باید عنوان نمود که در کلاس‌های چندپایه باید به کاربردی بودن محتوای آموزشی و مبتنی بر تجربه عملی توجه شود. محتوای مبتنی بر شایستگی و مبتنی بر توانمندی و استعداد توجه و عنایت شود. به محتوای محیطی، اجتماعی، فردی و آموزشی توجه شود. همچنین به مسیر یادگیری از طریق پیش بینی موفقیت‌های یادگیری جهت کسب دانش و مهارت‌های جدید توجه شود. شرح و بسط مجدد محتوا با توجه به ساختار و اهداف کتاب درسی و شناسایی موضوعاتی از یک ماده درسی با قابلیت یادگیری توسط دانش‌آموز می‌بایست در نظر گرفته شود. در راستای پژوهش حاضر و در خصوص برنامه درسی برای کلاس‌های چندپایه، (مشکین فام و همکاران، ۱۴۰۲) پژوهشی تحت عنوان شناسایی عناصر برنامه درسی کلاس‌های چند پایه دوره ی ابتدایی انجام داده و یافته‌ها نشان دادند که عناصر برنامه درسی کلاس‌های چند پایه دوره ی ابتدایی شامل محتوا از عناصر اصلی و مهم تلقی می‌شود.

سومین بعد شناسایی شده از ابعاد برنامه درسی کلاس‌های چندپایه معلم بوده است که زیرمجموعه‌های آن شناسایی نیازهای معلمان، کیفیت /کمیت، روش تدریس معلم و شایستگی و حمایت از معلم بوده است. در تبیین این یافته‌ها باید عنوان نمود که شناسایی مهمترین نیازهای تدریس معلمان در برنامه درسی کلاس‌های چندپایه مدنظر است. همچنین تلاش معلمان در به روز نمودن دانش تدریس در این کلاس‌ها نیز در نظر گرفته شود. از سوی دیگر بهره گیری از معلمان با تجربه با توجه به تدریس برای چندین پایه در زمان آموزشی یکسان می‌بایست در نظر گرفته شود. همچنین لازم است تا از کافی بودن معلمان آموزش دیده به عبارتی کمیت و تعداد معلمان آموزش دیده اطمینان خاطر داشت و به طور کلی از نیرویهای انسانی متخصص و کارآمد بهره گرفت. معلمان در این کلاس‌ها بایستی با توجه ماهیت و ترکیب خاص کلاس‌های چندپایه معلم باید از روش‌های تدریسی تلفیقی بهره بگیرد و همچنین معلم فعالانه به یافتن شیوه‌های مؤثر در زمینه خاص آموزش اهتمام نماید. به طور کلی معلم باید از روش تدریس منعطف بهره بگیرد و بکارگیری روش‌های تدریس تعاملی در برنامه درسی این کلاس‌ها در نظر گرفته

شده است. تایونی و همکاران در پژوهشی تحت عنوان برنامه درسی آموزش چندپایه نشان داد که عدم آموزش معلمان و مشارکت اولیا در این آموزش‌ها یک نگرانی آشکار بود و مسئله دیگر، فضای کلاسی محدودی است که برای کلاس‌های چند پایه در نظر گرفته شده است.

چهارمین بعد شناسایی شده شامل مواد و منابع بوده است که زیرمجموعه‌های آن شامل کتاب‌های درسی و رسانه‌ها می‌باشد. در تبیین این یافته‌ها باید عنوان نمود که کتاب‌های درسی منعطف، بهره‌گیری از کتاب‌های کمک آموزشی، تدوین کتب درسی ویژه برای کلاس‌های چندپایه نیز مطرح می‌باشد. در کنار این موضوع، ایجاد محتوای کل به جز در کتب نیز در نظر گرفته شود. همچنین استفاده از مواد و رسانه‌های آموزشی مورد نیاز از منظر مخاطب و نوع رسانه، به طور کلی استفاده از فناوری‌های نوین و بهره‌گیری از فیلم‌های آموزشی نیز در نظر گرفته شود. به اعتقاد وارن معلمان کلاس‌های چندپایه با چالش‌هایی همچون آموزش نامناسب، حمایت ناکافی از طرف ذینفعان اصلی، نبود منابع مناسب و کمبود تعداد کافی کارگاه‌های سازمان یافته روبه رو می‌شوند. وی اضافه کرد تدریس در کلاس‌های چندپایه دشوار و چالش برانگیز است. پنجمین بعد شناسایی شده دانش‌آموز است که زیرمجموعه‌های آن شامل توجه به توانایی‌های فردی، تفاوت‌های زبانی و جنسیتی و تعامل بوده است. در تبیین این یافته‌ها باید عنوان نمود که گروه بندی دانش‌آموزان، ویژگی‌های یادگیری، توجه به استعدادها دانش‌آموزان، استفاده از روش یادگیری خود تنظیمی، توجه به دوزبانه بودن دانش‌آموزان، توجه به مختلط بودن و جنسیت دانش‌آموزان می‌بایست در این برنامه درسی در نظر گرفته شود. همچنین استفاده از دانش‌آموزان قوی پایه‌های بالاتر در کمک به فرایند تدریس پایه‌های پایین تر و تعامل درسی بین دانش‌آموزان و بحث گروهی بین آنها در برنامه درسی کلاس‌های چندپایه می‌بایست در نظر گرفته شود. در راستای پژوهش حاضر و در خصوص برنامه درسی برای کلاس‌های چندپایه، مشکین فام و همکاران پژوهشی تحت عنوان شناسایی عناصر برنامه درسی کلاس‌های چند پایه دوره ی ابتدایی انجام داده و یافته‌ها نشان دادند که عناصر برنامه درسی کلاس‌های چند پایه دوره ی ابتدایی دانش‌آموز و توجه به تفاوت‌های فردی از عناصر مهم این برنامه درسی است.

ششمین بعد شامل زمان است که زیرمجموعه‌های آن شامل انعطاف‌پذیری، برنامه‌ریزی مبتنی بر محدودیت زمان است. در تبیین این یافته‌ها باید عنوان نمود که انعطاف‌پذیری در زمان، زمان یادگیری مبتنی بر تعامل دانش‌آموزان، مطابقت محتوا در مقایسه با زمان اختصاص یافته توجه شود. همچنین در این راستا می‌بایست اولویت‌بندی آموزش دروس بر اساس اولویت‌های تدریس، اولویت بندی آموزش بر اساس محدوده زمانی و به طور کلی با توجه به محدودیت زمانی این کلاس‌ها به مدیریت زمان عنایت شود.

هفتمین بعد شامل مکان است که بر اساس آن زیر مجموعه‌های شناسایی شده شامل، تجهیزات مکانی و چیدمان کلاس مورد توجه است. در تبیین این یافته‌ها باید عنوان نمود که در برنامه درسی

کلاس‌های چندپایه لازم است تا به محدودیت و شرایط تجهیزاتی موجود و تجهیزات مورد نیاز هر پایه توجه شود. توجه به شرایط فیزیکی و چیدمان کلاس و کنار هم بودن مکان نشستن دانش‌آموزان همپایه در کلاس نیز می‌بایست در نظر گرفته شود.

هشتمین بعد از ابعاد برنامه درسی کلاس‌های چندپایه روش‌های تدریس و یادگیری است که بر اساس آن، زیرمجموعه‌های به دست آمده شیوه‌های تدریس نوین و پیش نیازهای یادگیری است. در تبیین این یافته‌ها باید عنوان نمود که در برنامه درسی کلاس‌های چندپایه می‌بایست از شیوه‌های تدریس نوین و انعطاف‌پذیر استفاده کرد می‌توان به روش‌هایی همچون تدریس مشارکتی، تدریس مبتنی بر حل مسئله، تدریس مبتنی بر تعامل، تدریس مبتنی بر انتقال مستقیم، استفاده از آموزش متمایز یاد کرد. همچنین در این برنامه درسی لازم است تا به تعیین پیش نیازهای یادگیری، تعیین نقطه شروع آموزش با بررسی دانستنی‌ها، تجارب و یادگیری‌های دانش‌آموزان در پایه‌های قبل توجه شده و به طراحی تجارب یادگیری پرداخته شود. همچنین لازم است تا به اتصال آموزش به موقعیت‌های زندگی واقعی اهتمام شود. کارآچوبان و همکاران (کارآچوبان و کاراکوس، ۲۰۲۲) در پژوهشی تحت عنوان ارزشیابی برنامه درسی تدریس در کلاس‌های چندپایه: رویکرد ارزشیابی مشارکتی نشان دادند که برنامه درسی تدوین شده کاربردی و قابل اجرا باشد، نیازهای پدید آمده در شرایط کنونی را برآورده کند و شخصاً به معلمان پیش از خدمت کمک کند تا به صورت حرفه‌ای فعالیت کنند. به طور کلی در اغلب پژوهش نشان داده شده است که کلاس‌های چندپایه نسبت به کلاس‌های معمولی موقعیت‌های آموزشی پیچیده تری است؛ زیرا حجم کار برای معلمان در کلاس‌های چندپایه در مقایسه با معلمان کلاس‌های تک پایه بیشتر است. در واقع معلمانی که در کلاس‌های چندپایه مشغول به تدریس هستند، احساس فشار بیش از حد می‌کنند؛ زیرا آنها کاری بیش از یک معلم انجام می‌دهند (فات، ۲۰۱۵؛ مرتضوی زاده و حسنی، ۱۴۰۱).

نهمین و آخرین بعد شناسایی شده از ابعاد برنامه درسی کلاس‌های چندپایه می‌توان به ارزشیابی اشاره کرد که بر اساس آن زیر مجموعه‌های مطرح شده شامل انتخاب و استفاده از انواع روش‌ها، انعطاف‌پذیری ارزشیابی و استفاده از فنون ارزشیابی توصیفی است. در تبیین این یافته‌ها باید عنوان نمود که در برنامه درسی در کلاس‌های چندپایه ارزشیابی می‌بایست بر اساس و مبتنی بر محتوا، روش، زمان و مبتنی بر هدف باشد. همچنین در این برنامه درسی لازم است تا به تهیه چک لیستهای فردی و گروهی در ارزشیابی و با استفاده از روش معلم یار هر پایه انجام شود. در واقع محدود نشدن استفاده از یک روش و مدل خاص در ارزشیابی و متناسب با موضوع و اهداف آموزشی مرحله‌ای پایانی ضرورت دارد و استفاده از انواع بازخورد شفاهی و کتبی توسط خود دانش‌آموز همپایه/ همکلاس/والدین و در آخر توسط معلم می‌تواند در نظر گرفته شود. در واقع، استفاده از فنون ارزشیابی توصیفی همچون خود سنجی و همسال سنجی می‌تواند در نظر گرفته شود. در این راستا اسلامی و همکاران در پژوهشی تحت عنوان اهمیت و

ضرورت تشکیل کلاس‌های چند پایه و چگونگی اداره ی این کلاس‌ها نیز نشان داد که ارزشیابی نقش مهمی در برنامه درسی کلاس‌های چندپایه دارد.

نوآوری پژوهش

"پژوهش حاضر نخستین مطالعه‌ای است که با استفاده از روش مرور نظام‌مند، ابعاد برنامه درسی کلاس‌های چندپایه را با تکیه بر ۳۹ منبع علمی تحلیل کرده و یک چارچوب ۹ بُعدی را ارائه داده است. این مطالعه برخلاف تحقیقات پیشین که عمدتاً به بررسی مشکلات کلاس‌های چندپایه پرداخته‌اند، به طور ویژه بر ابعاد برنامه درسی متمرکز شده و نشانگرهای کلیدی مرتبط با طراحی، اجرا و ارزشیابی برنامه درسی را استخراج کرده است."

یافته‌های کلیدی جدید پژوهش

"بر اساس تحلیل داده‌ها، مشخص شد که 'معلم' با سهم ۱۹/۰۴ درصد مهم‌ترین بُعد برنامه درسی در کلاس‌های چندپایه است. این موضوع نشان می‌دهد که کیفیت آموزش در این کلاس‌ها بیش از هر چیز به مهارت‌های معلم وابسته است. علاوه بر این، پژوهش نشان داد که "انعطاف‌پذیری در روش‌های تدریس و ارزشیابی" و "توجه به تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان" دو عنصر کلیدی در موفقیت آموزش در کلاس‌های چندپایه هستند. یافته‌های این پژوهش، مدل رایج آموزش تک‌پایه‌ای را به چالش کشیده و پیشنهاد می‌کند که طراحی برنامه درسی در این کلاس‌ها باید فراتر از چارچوب‌های سنتی و استانداردهای ثابت باشد."

مقایسه با پژوهش‌های قبلی

"نتایج این پژوهش با مطالعاتی همچون 'مشکین‌فام و همکاران (۱۴۰۲)' و 'تایونی و همکاران (۲۰۲۳)' همخوانی دارد که بر اهمیت برنامه‌ریزی منعطف در کلاس‌های چندپایه تأکید کرده‌اند. اما برخلاف این پژوهش‌ها که تنها به چالش‌های موجود پرداخته‌اند، مطالعه حاضر یک چارچوب ساختاریافته برای برنامه درسی این کلاس‌ها ارائه داده است. همچنین در حالی که برخی پژوهش‌های گذشته بیشتر بر جنبه‌های مدیریتی این کلاس‌ها تمرکز داشتند، این مطالعه ابعاد محتوایی و آموزشی را به تفصیل بررسی کرده است."

کاربرد نتایج و پیشنهادات برای سیاست‌گذاران آموزشی

***"یافته‌های این پژوهش می‌تواند برای سیاست‌گذاران آموزشی، برنامه‌ریزان درسی و معلمان کلاس‌های چندپایه مفید باشد. بر این اساس، پیشنهاد می‌شود:

۱. آموزش‌های تخصصی برای معلمان کلاس‌های چندپایه طراحی شود تا مهارت‌های لازم برای مدیریت کلاس‌های ترکیبی را کسب کنند.

۲. برنامه‌های درسی منعطف تدوین شود که امکان تطبیق محتوا با نیازهای متنوع دانش‌آموزان را فراهم کند.

۳. ارزشیابی دانش‌آموزان به صورت پویا و ترکیبی (خودارزیابی، همسال‌سنجی، بازخورد معلم) انجام شود تا عدالت آموزشی بهبود یابد.

۴. استفاده از فناوری‌های آموزشی در کلاس‌های چندپایه توسعه یابد تا دسترسی به منابع یادگیری افزایش یابد.

در مجموع، پژوهش حاضر یک چارچوب جدید برای برنامه درسی کلاس‌های چندپایه ارائه می‌دهد که می‌تواند مبنای طراحی سیاست‌های آموزشی آینده قرار گیرد.***

در نهایت با توجه به آنچه مطرح شد پیشنهاد می‌شود در برنامه درسی کلاس‌های چندپایه به شناسایی اهداف یادگیری در یک برنامه آموزشی در این نوع کلاس‌ها در ابتدای سال تحصیلی انجام گیرد چراکه شناسایی اهداف می‌تواند مسیر را برای معلمان این کلاس‌ها روشن‌تر و هموارتر سازد. همچنین، در برنامه درسی کلاس‌های چندپایه به محور و موضوع معلم و شاخص‌های آن توجه ویژه‌ای مبذول شود و بر اساس آن نظارت‌های برنامه درسی در این کلاس‌ها به صورت مستمر و مداوم در جهت بهبود کیفیت تدریس و آموزش انجام شود. متخصصان و کارشناسان و برنامه‌ریزان درسی، به شرح و بسط مجدد محتوا با توجه به ساختار و اهداف کتاب درسی و شناسایی موضوعاتی از یک ماده درسی با قابلیت یادگیری توسط دانش‌آموز در کلاس‌های چندپایه اهتمام کنند. از طرفی در کلاس‌های چندپایه و در برنامه درسی آن، از کتاب‌های کمک آموزشی بهره‌گیری شود. در نهایت پیشنهاد می‌شود استفاده از دانش‌آموزان قوی پایه‌های بالاتر در کمک به فرایند تدریس پایه‌های پایین‌تر و تعامل درسی بین دانش‌آموزان و بحث گروهی در برنامه درسی کلاس‌های چندپایه در نظر گرفته شود.

منابع

References

- احمدی، لیلا؛ قهرمانی، جعفر و عظیمی، محمد. (۱۳۹۹). شناسایی و بررسی مؤلفه‌های معروف برنامه درسی کلاس‌های چند پایه براساس تجارب و مفروضه‌های جهانی. *مجله دانشکده پزشکی*. ۶۳، ۲۱۸-۲۲۸.
- اسلامی، ابراهیم؛ نظری، حسین؛ آبقه‌ئی، ابوالقاسم و حاج محمدی، موسی. (۱۴۰۲). اهمیت و ضرورت تشکیل کلاس‌های چند پایه و چگونگی اداره این کلاس‌ها. *شانزدهمین کنفرانس بین‌المللی روانشناسی، مشاوره و علوم تربیتی*.
- آسیب‌شناسی آموزش در کلاس‌های چندپایه، بررسی فرصت‌ها و تهدیدها (مطالعه موردی شهرستان ماکو). پویش در آموزش علوم انسانی، ۸(۲۹)، ۱۹۰-۱.
- بنی‌اسدی، علی؛ صالحی، کیوان؛ خدایی، ابراهیم؛ باقری نوع‌پرست، خسرو؛ ایزانلو، بلال. (۱۴۰۱). شناسایی و اولویت‌بندی مضمون‌های سنجش کلاسی عادلانه با استفاده از روش فرایند تحلیل سلسه مراتبی فازی. *مطالعات اندازه‌گیری و ارزشیابی آموزشی*، ۱۲(۳۷).
- ترابی، فرزانه؛ نجاری‌اشی، مریم؛ روچینی، محمد و ایزدی گنابادی، آرزو. (۱۴۰۱). بررسی برنامه درسی تلفیقی در مدارس چند پایه. *دهمین همایش علمی پژوهشی علوم تربیتی و روانشناسی، آسیب‌های اجتماعی و فرهنگی ایران*.
- حسینی، سیدامین و رستمی، مرضیه. (۱۴۰۱). *ضرورت راهنمایی و مشاوره در کلاس‌های چندپایه*. کنفرانس ملی پژوهش‌های سازمان و مدیریت.
- حیدری نیا، مهناز. (۱۳۹۷). *برنامه‌ریزی درسی کلاس‌های چندپایه (راهنمای عملی و تئوری دانشجو معلمان و معلمان)*. انتشارات آکادمیک.
- خاتون، عزتی. (۱۳۹۹). بررسی روش‌ها و راهبردهای تدریس در کلاس‌های چند پایه با تأکید بر روش یادگیری خود راهبری. *پژوهش‌های مدیریت در جهان اسلام*. ۲(۲).
- زینالپور، حامد؛ زینالپور، داریوش. (۱۴۰۱). آسیب‌شناسی آموزش در کلاس‌های چندپایه، بررسی فرصت‌ها و تهدیدها (مطالعه موردی شهرستان ماکو). *پژوهش در آموزش علوم انسانی*، ۸(۲۹)، ۱۹۰-۱.
- طاهری زاده، سمانه؛ شعبانی، رسول. (۱۳۹۸). برنامه درسی بومی شده، ضرورت انکار ناپذیر برای کلاس‌های چندپایه. *پژوهش در برنامه‌ریزی درسی*، ۱۶(۲)، ۶۶-۷۷، ۲۶.
- مالمیر، آمنه؛ اسفینی فراهانی، علیرضا. (۱۴۰۲). *بررسی محدودیت‌های مدارس چندپایه*. *دهمین همایش ملی مطالعات و تحقیقات نوین در حوزه علوم انسانی، مدیریت و کارافرنی ایران*.
- محمدی، رویا. (۱۳۹۶). *مطالعات تطبیقی برنامه ریزی درسی چند پایه در ایران و جهان*. اولین کنفرانس بین‌المللی علوم اجتماعی، تربیتی علوم انسانی و روانشناسی.

مرتضوی زاده، سیدحشمت‌الله؛ حسنی، محمد. (۱۴۰۰). واکاوی تجارب زیسته معلمان تازه کار از چالش‌های تدریس در کلاس‌های چندپایه. *رویکردهای نوین آموزشی*. ۱۶(۱)، (پیاپی ۳۳)

مشکین فام، مژده؛ اکبری خسروی بآبادی، علی؛ عباسی سروک، لطف‌الله و پوشنه، کامبیز. (۱۴۰۲). شناسایی عناصر برنامه درسی کلاس‌های چند پایه دوره ابتدایی. *فصلنامه علمی-پژوهشی سبک زندگی اسلامی با محوریت سلامت*. ۷، ۱۳۹-۱۲۶.

- Acatrinei, I. R., & Popovici, A. O. (2021). The organization of multigrade teaching in primary school. Challenges and chances. In *ICERI2021 Proceedings* (pp. 1627-1633). IATED.
- Ahmadi, Leila., Ghahremani, Jafar., Azimi, Mohammad. (2018). Identifying and examining popular curriculum components for multi-grade classes based on global experiences and assumptions. *Journal of the School of Medicine*. 63, 218-228.
- Altheide, D. L. (2000). Tracking discourse and qualitative document analysis. *Poetics*, 27(4), 287-299.
- Asimaki, A., Georgakopoulou, M., Koustourakis, G., & Lagiou, A. (2023). Investigating The Teachers' pedagogical Practices in Multi-Grade Primary Schools: A Sociological Approach. *European Journal Of Education Studies*, 10(5).
- Baniasadi, A., Salehi, K., Khodaie, E., Bagheri Noaparast, K., & Izanloo, B. (2022). Fairness in classroom assessment: A systematic review. *The Asia-Pacific Education Researcher*, 1-19. [In Persian].
- Charmaz, K. (2017). Constructivist grounded theory. *The journal of positive psychology*, 12(3), 299-300.
- Eilks, I., & Hofstein, A. (2017). Curriculum development in science education. In *Science education* (pp. 167-181). Brill.
- Eslami, E., Nazari, H., Abqaei, A., & Haj Mohammadi, M. (2023). The importance and necessity of forming multi-grade classes and how to manage these classes *The 16th International Conference on Psychology, Counseling and Educational Sciences*. [In Persian].
- FAR06, D. J. (2009). *curriculum delivery in multi-grade rural schools in the breede river i overberg emdc Cape Peninsula University of Technology*.
- Farmonovna, S. F. (2023). The importance of students' economic competences in improving the quality of education. In *Interdiscipline Innovation And Scientific Research Conference*, 1(5), 48-50.
- Făt, S. (2015). Curriculum design for a training program in multigrade instruction. *Educatia* 21(13), 51-61.
- Gedifew, M. T. (2023). Instructional Leadership Development Practices in Ethiopia: Curriculum Development and Implementation Practices, and Career Development Frameworks. *Journal of School Leadership*, 33(1), 50-65.
- Heydarinia, M. (2017). *Curriculum planning of multi-grade classes (a practical guide for students and teachers) (E-Book)*. Academic [In Persian].
- Hosseini, S., & Rostami, M. (2022). *The necessity of guidance and counseling in multigrade classes*. National Organization and Management Research Conference. [In Persian].
- Karaçoban, F., & Karakuş, M. (2022). Evaluation of the curriculum of the teaching in the multigrade classrooms course: Participatory evaluation approach. *Pegem Journal of Education and Instruction*, 12(1), 84-99.

- Khatoon, Ezzati. (2019). A study of teaching methods and strategies in multi-grade classes with an emphasis on self-directed learning. *Management Research in the Islamic World*. Second Year, Spring 2019, No. 2.
- Malmir, A., & Esfini Farahani, A. (2023). Examining the limitations of multi-grade schools. *The 10th national conference of modern studies and research in the field of humanities*. management and entrepreneurship of Iran. [In Persian].
- Manzano, E. C., & Magalona, J. D. (2023). Attitude towards teaching and professional qualification of prospective teachers in a multi-grade classroom. *EPRA International Journal of Multidisciplinary Research (IJMR)*, 9(4), 187-190 .
- Meshkinfam, M., Akbari Khosravi Babadi, A., Abbasi Sorok, L., & Pushneh, K. (2023). An Identifying the elements of the curriculum of multi-grade classes in elementary school. *scientific-research quarterly of Islamic lifestyle focusing on health*, 7, 139-126. [In Persian].
- Mohammadi, R. (2016). Comparative studies of multi-grade curriculum planning in Iran and the world The first international conference of social sciences, educational humanities and psychology. [In Persian] .
- Mortazavizadeh, S. H., & Hassani, M. (2022). Analyzing the lived experiences of novice teachers of the challenges of teaching in multi-grade classes. *New educational approaches*, 16(1), 115-140. [In Persian].
- Murodullayevna, J. G. (2023). Ways of using modern educational technologies in the primary education system. *Intent Research Scientific Journal*, 2(2), 124-127.
- Naparan, G. B., & Alinsug, V. G. (2021). Classroom strategies of multigrade teachers. *Social Sciences & Humanities Open*, 3(1), 100-109.
- Nichols, S., & Stahl, G. (2019). Intersectionality in higher education research: A systematic literature review. *Higher Education Research & Development*, 38(6), 1255-1268.
- Ortiz-Wythe, B., Warren, M. R., & King, A. R. (2022). Intersectional organizing and educational justice: How lived experience influences community organizers' understanding and practice of intersectional organizing. *Social Sciences*, 11(4), 147.
- Pridmore, P. (2007). Adapting the primary-school curriculum for multigrade classes in developing countries: a five-step plan and an agenda for change. *Journal of curriculum studies*, 39(5), 559-576.
- Raggl, A. (2012). Altersgemischter Unterricht in kleinen Schulen im ländlichen Raum. *Schweizerische Zeitschrift für Bildungswissenschaften*, 34(2), 285-301.
- Ridge, N., & Kippels, S. (2019). UNESCO, education, and the private sector: A relationship on whose terms? *Researching the global education industry: Commodification, the market and business involvement*, 87-113.
- Shareefa, M. (2021). Using differentiated instruction in multigrade classes: A case of a small school. *Asia Pacific Journal of Education*, 41(1), 167-181.
- Silver, D. (2022). A theoretical framework for studying teachers' curriculum supplementation. *Review of Educational Research*, 92(3), 455-489.
- Steinmetz, K. (2020). She coined the term 'intersectionality' over 30 years ago. Here's what it means to her today. *Time Magazine*, 23.
- Taherizadeh, S and Shabani, R. (2019). Localized curriculum, an undeniable necessity for multi-grade classes. *Research in Curriculum Planning*, 16(26), 66-77. [In Persian].
- Tayoni, A. C., & Abocejo, F. T. (2023). The Multigrade Education Program: A Policy Evaluation. *International Journal of Academic Pedagogical Research*, 7(1), 1-6.

- Torabi, F., Najarbashi, M., Rochini, M., & Izadi Gonabadi, A. (1401). Examining the integrated curriculum in multi-grade schools. The 10th Scientific Research Conference of Educational Sciences and Psychology. *Social and Cultural Damages of Iran*. [In Persian].
- Trahar, S., Timmis, S., Lucas, L., & Naidoo, K. (2020). Rurality and access to higher education. *Compare: A Journal of Comparative and International Education*, 50(7), 929-942.
- Unesco. (2020). Right to education under pressure: main challenges and transformative actions in the educational response to the mixed migratory flow of the venezuelan population in peru. in.
- Unesco. (2022). The Right to Education in The 21st Century: Findings from The International Seminar on the Evolving Right to Education. <https://Unesdoc.Unesco.Org/Ark:/48223/Pf0000381108>
- Wahab, M. Y. (2018, December). The Effectivity of Physical Fitness Test on Multi Level Run to Improve Studentsâ€™ Motivation, Performance and Achievement. In *Proceeding International Seminar*.
- Walsh, M. E., John, T. L. S., Raczek, A., Vuilleumier, C., Foley, C., & Theodorakakis, M. (2017). Reducing high school dropout through elementary school student support: An analysis including important student subgroups. *City*, 9(10), 11.
- Warren, M. R. (2022). *Willful defiance: The movement to dismantle the school-to-prison pipeline*. Oxford University Press.
- Wiafe, E. (2022). *School Dropout Among Children and Its Implication(s): Perspectives from Rural Ghana*. Kansas State University Publications.
- Zainalpour, H., & Zainalpour, D. (2022). Pathology of education in multigrade classes, examination of opportunities and threats (case study of Mako city). *Research in humanities education*, 8(29), 1-19. [In Persian].